

ЛИК САВРЕМЕНОГ СВЕШТЕНИКА

Права дефиниција Цркве, њен живот, циљ, дух и програм дати су у богочовечанској личности Исуса Христа. Зато и јесте прворазредни задатак Цркве да своје верне органски сједини са Његовом Личношћу, да њихове личности заживе Христом, тако да могу рећи: „Живим не више ја, него живи у мени Христос“.¹ На тај начин ће човек, као нова личност, осећати да је његова судбина, тј. одређење — вечност и бесмртност а никако и никада временост, смртност и ништавило. То је онај нови квалитет, нова вредност и ново значење које је Спаситељ света дао људској личности кроз свој домострој спасења. Хришћанство је и овде дало најпотпуније решење и разјашњење непоновљивог начела запретаног у човеку, јер у древном паганском свету личност није била разоткривена“.² Отуда, с правом, велики богослови и учитељи Цркве говоре о Цркви као о Личности Богочовека Христа. За време овоземаљске мисије, Његовим старањем и пажњом захваћен је целокупни лични и друштвени живот тога доба. Отац којег дете моли за хлеб, не даје му камен (Мт. 7, 9), жена са мало квасца сво тесто закваси (Мт. 13, 33). Њему је познат тежачки посао земљорадника (Мт. 13, 1—30) као и невоља удовице која тражи правду (Лк. 18, 2—5). Он посматра људе код храма благајне и запажа како богати дају од сувишка доста, да их хвале људи, а сиромашна удовица само две лептице, али то је све што има (Мк. 12, 41—44), истиче како поштен рад треда да буде праведно награђен, а нерад и лењост кажњена (Мт. 25, 13—30). Он такође учача незапослене људе, који на тргу траже посао, и оне који их унајмљују и плаћају (Мт. 20, 1—10).

У својим првим ученицима — Апостолима, Господ Исус Христос је изградио нове, целосне личности и Духом Светим о Педесетници утврдио их као Цркву своју, дајући им претходно могућност, власт и благослов, да у свом времену, а преко својих наследника по благодати: епископа, презвитера и ђакона, у сваком времену, непрекидно продужују и остварују његово дело спасења. Зато Јерархија у Цркви има првенствено предводничку и угледничку а нипошто само руководећу и управљачку улогу. Њена обавеза и дужност је да показује пут Христу али и да непрестано светли својим радом и примером, тј. читавим својим ликом, онако како је и одредио Син Божји: „Тако да се свијетли свјетлост ваша пред људима, да виде ваша добра дјела, и прославе Оца вашег који је на небесима“.³

Оно што је својевремено важило и била неопходна обавеза за апостоле и њихове непосредне наследнике, у суштини мора да важи и данас за целокупно свештенство Православне Цркве као органског наставка оне Працркве, рођене у Јерусалиму приликом силаска Светог

¹ Гал. 2, 20.

² Кипријан Керн, Богословска заснованост пастирства, „Теолошки погледи“, бр. 3—4. '86, стр. 236.

³ Мт. 5, 16.

Духа о дану Педесетнице. Отуда би само условно могло бити речи о лику савременог свештеника, као да он сад треба да буде нешто друго и друкчије од бројних својих претходника кроз векове, јер је Христос та савршена личност која је исходиште, образац али и Циљ којем треба тежити и остваривати га светотајинским животом у Цркви.

Могло би се сада, у том смислу, поставити питање — да ли Православна Црква данас са својим свештенством одговара оној слици, коју на основу књига Новог Завета и раних описа апостолских ученика имамо о првобитној Цркви, заједници апостолских времена? Одговор је свакако — да! — у смислу, као што одрастао човек личи на своју слику из детињства. Садашњи пастир је у бити тај исти човек, та иста личност. То је тај развој који је данашња Црква остварила од Працркве до наших дана, за два миленијума. Савремени пастири Цркве и проповедници Благе вести су исто тако пуне духовне личности и носиоци свих благодатних сила и дарова као и њихови претходници. И тако кад говоримо о савременом пастиру и његовом лику и раду, имамо у виду најпре — свеукупно искуство Цркве као полазишну основу, која ће му омогућити да лакше делује и ствара у свом времену.

Најважнија дужност Јерархије је пастирска — да се стара и брине како би сви чланови Цркве, као удови једног организма остваривали свој задатак и, да их истовремено очува неповређеним и здравим за Царство Божје. Зато свештеницима и приличи назив пастира у духовном смислу, јер треба да се старају о словесном (разумном) стаду. Отуда и Христос говори о себи као о Врховном, Добром Пастиру: „Ја сам пастир добри. Пастир добри живот свој полагаје за овце“.⁴ И као што је Христос изабрао своје прве ученике за пастире Цркве, посредно их бира и призива на жетвено поље до краја времена. Та висока част, по Христовим мерилима, додељује се људима према висини спремности за жртву, јер онај који мало жртвује малу ће част имати а онај који много жртвује већу ће и част имати. Сам Христос је примио највишу част Првосвештеника али је морао проћи и Голготу да би ушао у пуну славу своју, кроз Васкрсење. Спремност на жртву ученила је мале галилејске рибаре часним ученицима најзнаменитијег Учитеља и удеонцима у Његовој части и слави. Пастирска служба је заиста непрекидна голготска жртва, јер су чашу страдања испијали како апостоли тако и бројни њихови наследници. Већина њих је попут апостола оставила оца или мајку и пошла на велику службу Благовести. Па зато када је реч о лику савременог свештеника, не можемо заобићи ту његову најважнију одлику и темељну поставку — сталну спремност на жртву у сваком погледу. Без жртве нема правог пастирства ни данас, као што га није било јуче и никада кроз дугу историју Цркве. Призив на свакодневну жртву је другим речима избор нових личности, нових апостола у Цркви.

Овде нећемо набрајати све оне услове и квалификације које треба да има православни хришћанин да би могао бити рукоположен у свештенички чин, из простог разлога што се о томе учи у богословским школама, већ ћемо се више задржати на могућностима изгра-

⁴ Јн. 10,11.

ђивања — остваривања лика правог и доброг пастира као најзначајнијег чиниоца у јеванђелској мисији.

Свака служба у људском друштву захтева одређену припрему, што је и услов да се сама служба што ефикасније врши. Тим пре, ваља се добро припремити за обављање свештеничке службе.

У почетку ваља казати да сви који се одлуче на свету службу састрадалне љубави имају и призив Божји за то дело, а од њих зависи — да ли ће га прихватити или одбацити. Данас кад се наш народ изнова почео враћати Цркви, питање богословског подмлатка и духовне обнове у Српској Цркви је постало актуелно, горуће питање. Црква доживљава својеврсни изазов и на њега трба да одговори правим личностима на правим местима. Ово не важи само за епископе као надгледнике и предстојнике црквеног живота, већ се односи на све свештене редове. Дакле ваља већ сада, озбиљно почети бирати људе за будућност ове Цркве и овог народа. Само људи великог идејног замаха и чврстог моралног карактера су у стању да савладају разноврсне тешкоће, на које данас наилази наша Црква. У том циљу, интересе Цркве треба поставити изнад схватања и интереса појединаца. Иначе ћемо и даље тапкати у месту "претпостављајући споредне — главном, посебно — општем, лично — заједничком ... Отуда при оцени способности кандидата за свештенство треба се вратити критеријуму и мерилу Апостолске Цркве. Тај критеријум и то мерило никада не варају. У првој Цркви они су омогућавали правилан избор најбољих међу најбољима, јер су од кандидата тражили не само умне, већ исто тако и моралне квалификације".⁵

И данас се у овом народу могу наћи хиљаде честитих младића спремних на жртву — на службу Богу и роду. Зато би парохијско свештенство као свој најпречи морални дуг својој Цркви, морало ставити себи у задатак избор — најбољих од најбољих — из здравих хришћанских породица за богословско образовање. То ваља чинити полако, паметно и ненаметљиво, али истрајно. Треба пратити развој добре и даровите деце из побожних кућа, посвећивати им довољно пажње, интересовати се за њихове животне успехе, задобијати њихово поверење, призивати их у храм и ту им давати одређена, привлачна задужења. И њима и њиховим родитељима треба говорити о узвишености пастирске службе, о осигураном и обезбеђеном месту и времену службовања, јер свршени богослови неће чекати годинама своју службу, као што је случај са многим њиховим вршњацима. Стотине и стотине парохија и дан данас, четири деценије после рата, су упражњене и очекују своје парохе а да не говоримо о томе колико ће се старих свештеника постепено повићи и оставити упражњене парохије.

Особиту пажњу треба посвећивати онима који би хтели, али због материјалних оскудица не могу наставити школовање, поготову ако су талентовани, и из честитих кућа, где се поштује Бог, посећује богослужење, пости... Њих треба усмеравати на овај пут а за њихово школовање у богословским заводима обезбедити стипендије: епархија, црквених општина, манастира, богомољачких братстава, побожних друштава и појединаца Тада се неће догађати да у богословије долазе

⁵ Са уредничког стола, „Хришћанско дело,” септембар и октобар 1935, свеска 1. стр. 69 и 71.

пропали ђаци из других школа, непобожни и неподобни. Шта значи правилан и добар избор, доброг пастира из здраве хришћанске средине, нека посведочи пример из животописа Светог Јована Кронштатског, за време његовог школовања у Духовној академији: „Као студент он се једне године, у току Ускршњег поста тешко разболео. Лекари су му саветовали јачу храну, нарочито млеко, али их он не послуша, док за то не добије благослов од своје мајке. Он ће јој писати, па како она одлучи... У свом одговору дајка му шаље свој благослов, али да га разреши од поста, она не може.

Ето каква је чврста вера те жене која је дала свету тако велико светило Цркве Христове, какав је био отац Јован — Кад су лекари дознали за одговор мајке, рекли су Јовану да ће без јаче, мрсне хране умрети. Он је то одговорио: „Нека буде воља Божја. Зар ви мислите, да ћу ја ради свога живота, погазити благослов мајке и заповест Божју о поштовању родитеља.“ Претсказање лекара није се испунило и Јован је и без мрсне хране убрзо сасвим оздравио”.⁶

Каква је мајка била, таквог је и сина родила. У овом примеру видимо међусобну безграничну љубав и поштовање, али изнад свега њихову покорност закону и вољи Божјој.

Друго је већ питање садашње и будуће правилне расподеле свештеничких кандидата по епархијама и према захтевима и потребама Цркве. У овом тренутку духовно најживље епархије имају и највише богослова на школовању а у Источној и Јужној Србији, Црној Гори и у нашим епархијама у западном делу земље, читави бивши срезови су без свештеника или један свештеник опслужује по неколико парохија. То у сваком случају није добро за народ у тим областима, а није добро ни за самог пароха, јер му је онемогућен сваки колико-толико, озбиљан пастирски рад. Но, то можда превазилази оквире назначене теме и наше компетенције и спада у сферу кадровске политике руководства наше Цркве, иако се са овим проблемом морамо сусрести кад-тад, ако планирамо рад на дужу стазу.

Избор добрих и квалитетних кандидата за богословске школе само је прва етапа на путу за стварање праве личности за пастирско служење. Школовање у богословијама и на Богословском факултету је следеће и у сваком погледу важно раздобље у формирању лика савременог свештенослужитеља. Не може се порећи и чињеница да је црквена просвета велика брига и старање не само Светог Архијерејског Сабора и Синода, већ и цјелокупне наше Цркве, па ипак остаје утисак да овде има пуно тешкоћа пропуста и недостатака.

Живимо у времену где многе идеологије овога света, третирају људе као најобичније предмете и ствари. Код нас то чини марксистичко, атеистичка доктрина, али и не само она. Истражује се само суптина некога и нечега а не како би требало, његова специјалност и посебност, заправо његова личност. По њима, човеку је довољно да има да једе и живи „високим животним стандардом“ у благодетима цивилизације,“ док му је све остало само нека „надградња“ и на свој начин сувишно. Код тих се идеологија човек на крају крајева своди

⁶ И. К. Сурскиј, Отац Јован Кронштатски, Издао: Свети Архијерејски Синод СПЦ стр. 21.

на оно што поједе, тј. своди се на само тело и природу". („Тело сам и само тело", говорио је Ниче.)⁷ Тај менталитет полако захвата и црквену заједницу, па је постало скоро срамота истински молити се и припадати Богу, показивати осећање и срце у молитви и у међусобним односима верујућих. Остало је само оно разумско и теоретско а губи се постепено и у Цркви оно што је најљудскије. Данас је често искрени верник од својих, исмејан као фанатик и занесењак, скоро луда. А мора се знати и памтити, да вера није само јеванђеље у теорији, већ пре свега сусрет са живим Богом. Није отуда никакво чудо, да у данашњем свету изгубљен човек, често не нађе ни у црквеној заједници истину која ослобађа, па се поново враћа или боље рећи сунвраћа старом начину живота или просто бежи из живота у трагедију.

У таквој ситуацији потребне су праве духовне вође и путовође и у друштву и Цркви, а ова има обавезу да слуша глас народа Божјег и да му да прави одговор. О овоме треба водити рачуна.

— Протагонист данашњег типа наших богословских школа јесте стара Богословија Светога Саве из 1900. године,⁸ која је заменила ону још старију београдску Богословију од пре 150 година. Почела је као деветоразредна средња стручна школа, да би са истим рангом сведена на петоразредну, па шесторазредну, па четвороразредну, па поново петоразредну. Намерно не спомињем, ниже школе и курсеве, јер је за наше време то анахронизам. Наравно, и многи спољашњи и унутрашњи разлози диктирали су овакво пребукирање али остаје чињеница, да још није нађен рецепт средње па ни више или високе духовне, богословске школе.

О плану и програму као и уџбеницима у тим школама, чује се доста критичких примедби а сви ми који смо завршили те школе знамо доста о томе, па се овом приликом на томе нећемо задржавати. Ваља рећи и то се не сме изоставити кад је реч о формирању духовног лика свештеничког кандидата, да се наше богословије нису још ослободиле схоластичког духа у свом раду, да је неговање и развој духовности на ниском ступњу, да је литургијски живот као основни извор пастирског рада остао некако по страни, скоро споредан, па отуда није ни чудо, што је отпадак у нашим духовним школама прилично велики а духовно образовање и усавршавање кандидата недовољно, да не кажемо сакато. Ако се ништа друго не може учинити, бар за сада, док се не пређе на нови концепт и облик наставе са Богословским факултетом и Духовном академијом, може се у сваку богословију поставити духовник који ће редовно богослужити али и старати се о свеукупном духовном животу у школи. То је данас прека потреба и неопходност, ако се хоће имати здрав свештенички подмладак. Познато је на пример, колико је карловачкој богословији пре рата користио један Отац Јустин или битолској један Владика Николај. У осталим сестринским Црквама и данас се посебна пажња посвећује духовном лику предавача и васпитача: „Више од половине наших професора су свети људи... Било који предмет да предају, сваки нам од њих говори пре свега о молитви. Сви наглашавају: Ако се не молити

⁷ Јеромонах Др Атанасије Јевтић, Духовни живот, Београд 1985. стр. 60.

⁸ Серапион, Наше духовне школе, „Хришћански живот", бр. 7 и 8. стр. 294.

вама знање много не значи”,⁹ сведочи један наш студент, васпитаник Кијевске Духовне академије

Ми и данас имамо добрих духовника, само их треба поставити на права места. Млад човек се лако уобличује и формира али исто тако може лако и да залута, што увек оставља трајне, рђаве последице. Уосталом, колика је моћ духа времена, довољно је указати на чињеницу да су „атеистичка дела Светозара Марковића издавали и ширили београдски богослови”. И то се догађало још пре задњег рата, кад је Црква далеко више контролисала ситуацију у овом народу. Неоспорно је такође да се наставно особље у богословијама и код нас, труди да исклеше што квалитетнији лик доброг црквеног пастира, од сваког полазника духовне школе, али им то увек не полази за руком. Не само због лоших ученика већ и због неодговарајућих учитеља.

Свима је јасно у каквом кризном времену живимо. Тешка економска ситуација у земљи одражава се вишеструко и у Цркви, поготову у црквеној просвети, па то присиљава понекад и добре педагоге, да дигну руке од свега и просто беже из богословија на добре парохије или да јуре за додатним приходима на страни, запостављајући тако своје основне дужности у школи. Зато, ако на ичему наша Црква не би смела нипошто да шкртари и штеди — то је црквена просвета.

Следећи проблем је школовање високо образованих кадрова за деликатну и одговорну дужност образовања будућих свештеника. Ту се ситуација изгледа, у последње време креће набоље. Све више имамо младих високошколованих кадрова на нашем Богословском факултету. Доста их је студирало или студира на страни, на православним, римокатоличким, старокатоличким и протестантским факултетима или академијама у Русији, Грчкој, Швајцарској, Немачкој, Енглеској и другде. Има их и приличан број на постдипломским студијама и на усавршавању знања језика или на другим теологији сродним факултетима. Искрено верујемо, да ће ти млади људи сутра и у будућности бити велика снага и узданица Српске Цркве и свога народа. Упознавање са животом и радом у другим и друкчијим срединама и размена међусобног искуства може резултирати добрим плодовима. Надамо се да се наши будући професори неће делити по томе, где је ко студирао, како је понекад, сада случај, него ће доносити и пресађивати на наше тле искључиво само оно што је корисно душама нашим, народу нашем и Светом Православљу. Овом приликом „сетимо се само како је некада, мала Србија слала младе људе на све стране у свет и колико су само њихова познанства донела користи држави за време I светског рата”.¹⁰ Ни сада, наша Црква не сме заборавити на своју велику улогу и задатак који је историја више пута оправдала.

Свршени богослов или дипломирани теолог, није још увек свештено лице, иако је у извесном смислу припремљена и продуховљена личност и на путу је да достигне постављени циљ. Неки ће од њих постати епископи, други свештеници, трећи монаси у манастирима а неки ће опет остати занавек у лаичком апостолату. Цркви су под-

⁹ М. Хиландарац, Света Русија у Совјетском Савезу, Издање манастира Хиландара — Света Гора 1987. — стр. 36.

¹⁰ Са уредничког стола, „Хришћанско дело”, март и април 1938, свеска 2. стр. — 152.

једнако потребни сви, па и они који никада неће бити замонашени, рукоположени или хиротонисани. Римокатоличка црква у нашој земљи, како чујем има више овршених богослова у цивилству, него у чину. И сви они имају своју улогу и доприносе мисији своје вероисповести. Зашто би се ми уосталом одрицали добрих услуга својих ђака. Знамо појединце, који су завршили нашу богословију или Богословски факултет, али нису имали смелости, ни снаге да приме свештенички чин, па ипак су остали са Црквом и у Цркви и својим другим способностима доприносе њеној активности. Овде наравно не убрајамо оне несвршене, отпаднике и свакојаке пришипетље који су порекли божански позив у свом срцу и обесветили своје послање.

За будућа мирска свештена лица од великог је значаја избор супруге. Она ће у многоме, хтео он то или не, уобличавати и постепено утицати на његов карактер и понашање, осиромашавати или обогаћивати његов духовни лик. Од свога почетка Хришћанство је водило строги надзор над моралним владањем, друштвеним понашањем и одевањем свештеничких жена. Апостол Павле вели: „Тако и жене у пристojном одијелу, стидом и честитошћу да украшују себе, не плетеницама, ни златом, ни бисером, ни хаљинама скупоцјеним, него добрим дјелима, као што приличи женама, које се привољеше богопоштовању“.¹¹ „Жене треба да су скромне, да не клеветају, трезвене, вјерне у свему. Ђакони да буду мужеви једне жене, који добро управљају дјецом и својим домовима“.¹²

— У старој земљи српској, тамо у Санџаку, био је обичај да се попадије после смрти свога мужа више нипошто не удају. То је дошло отуда што је народ правилно схватио, да је жена свештеникова освештана и заветована личност“.¹³

Истински побожна и ваљана супруга свештеникова, битан је фактор његове успешне мисије. Свети ѿакони због саблажњивог и неморалног живота сугруге предвиђају и рашчињење свештеника. Из свега реченог, јасно је да је Црква одувек гледала на свештеничке жене као на изабране које својим примером и владањем а изнад свега побожношћу и молитвеношћу, треба да служе осталом свету, нарочито женском, за углед и подстицај на, свако добро. Парохијским свештеницима је познато каква је била и колика је улога попадије како је најчешће зове народ) за његову мисију у парохији, па о томе нема потребе засебно говорити, већ ваља само још једном поменути свештеничке кандидате, да добро размисле и отворе очи, кад бирају будућу животну сапутницу и сарадницу. Добре и честите српске породице, са патријархалним васпитањем и истинском побожношћу, најбоља су гаранција за успешан избор. Не би било на одмет, будућу супругу за неко време (бар док се свештеник налази на пракси) довести у неки манастир, где ће се ова у посебној духовној атмосфери, полако припремати, за своју одговорну улогу у парохији. Користан је и вредан пажње пример Руске и Грчке Цркве, где се будуће попадије, на изванредан начин школују, за своју дужност. И касније, на парохији, свештеничка супруга, треба да предњачи у побожности и доброти, и да је прва

¹¹ I Тим. 2, 9 и 10.

¹² I Тим. 3, 12.

¹³ Епископ Николај, Сабрана дела, књига IX — Химелстир 1983. стр. 696.

на служби у светом храму, да тамо на неки начин, има своје одређено место, треба да је прва у добротворном друштву, у васпитању и одгајању деце. И уопште цела породица свештеника мора да светли осталима за углед, на челу са главом породице, јер како вели једна кинеска изрека: „Лако је управљати царством а тешко породицом“.

Време до рукоположења, будући свештеник мора правилно користити. Ваља се клонити рђавог друштва, лоших и саблажних места а највећи део времена, треба посветити молитвеном усавршавању код добрих духовника и свештених лица при манастирима и црквама. При томе, посебно се треба занимати за практични рад са верницима, и за живот у парохијској заједници, ако се жели бити парохијски свештеник.

Чин рукоположења је битан, преломни моменат у животу свештеничког кандидата. Он се истина, припрема кроз школовање и васпитање за ову службу, али непосредни сусрет, са нечим битно новим, великим и немерљивим према људским мерилима је нешто друго. Зато будући духовник нека опет и изнова преиспита своје биће, своју унутрашњост и нека се суочи са самим собом, јер он најбоље зна све тајне свога срца. Тако сабран и пресабран, нека постепено се телом и духом, приступи тајни исповести, којом ће себи отворити врата за рукоположење.

— Када се руке архијереја дотичу главе онога, који се посвећује у свештенички чин, чују се речи о томе да божанствена благодат рукополаже (производи) најпобожнијег. Значи, није речено „уваженог“ (поштованог), „образованог“ или чак „пуног врлина“, већ „најпобожнијег“, тј. онога, који иде у страху Божијем који стално осећа свуда присутност Божју.“¹⁴

Док код обичног верника, побожност означава молитвеност душе, код свештеника тај дар треба да достигне, највиши могући степен. Свештеник увек мора да има душу чисту и неокаљану, како га никад не би остављао и напуштао Дух Свети. Велике су обавезе, које Бог и Света Црква тражи од њега.

— Онај који се моли за целу васељену — каже Свети Јован Златоусти — умилостивљава Бога за грехе свих, не само живих већ и умрлих, какав би требало да буде? Он (свештеник) пак прилази Богу као да му је поверен цео свет и да је и он сам отац свих“. Спаситељ не жели да његово свештенство духовно узраста, у вештачким условима разрешености од сваког иокушења. „Не молим Те да их узмеш са свијета (обраћа се Оцу небеском) него да их сачуваш од злога“.¹⁵ Он хоће, да оно буде у свету, где му предстоји да се бори и одолева тешкоћама и саблазнима, да храбро указују повереном стаду пут спасења.

На рукоположењу, свештеник полаже страшну заклетву Богу, да ће Га љубити више од свега, и владати се, по заповестима његовим, а поверено му стадо упућивати на побожност. Он такође призива Бога за сведока и судију своје раду. Ако лекар, на пример, прекрши Хипократову заклетву или војник војничку, губи част и достојанство, и подлеже суду јавности као и законским санкцијама. Шта онда може оче-

¹⁴ Гласник СПЦ, број 10, октобар 1986. стр. 228.

¹⁵ Јн. 17,15

кивати немарни и лењи слуга Господњи за неиспуњавање ове заклетве. Страшно је заиста и мислити о томе, па ипак се то никада не сме сметнути са ума.

И као што је Христос послао своје ученике у свет речима: „Идите, дакле, и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа,¹⁶ „учинићу вас да постанете ловци људи“.¹⁷ Тако Он шаље и данашње пастире, „њихове наследнике, чија је света дужност да проповедају и уче како би Спаситељеве мреже спашених биле пуне. Мисија овештеника је да лове људе за слободу у Христу. У данашње време безверја и неморала, мрзости и опуштења, ђаволске мреже су препуне оних који срљају у вечну погибел, а за сваку поверену душу свештеник ће морати дати одговор пред Богом. Суд ће бити праведан али за неодговорне страшан. Ако свештено лице заблуди, обмануто таштином овога света, користољубљем или некаквом земаљском рачуницом, одвући ће са собом многе.“¹⁸ То потврђују и ове Спаситељеве речи: „Који саблазни једнога од ових малих који верују у мене, боље би му било да се објеси камен воденички о врат његов, и да потоне у дубину морску“.¹⁹ Свега тога свештеник треба да се сећа, не само на дан рукоположења, већ све до свога последњег часа, јер Апостол Павле саветује Тимотеја: „Не занемаруј благодатни дар у теби који ти је дат кроз пророчанство, полагањем руку старјешина на тебе“.²⁰

Кад ступи на парохијску службу свештеник је увелико изграђена и оформљена личност. Почетни елан, душевно спокојство, уравнотеженост, животна радост, смиреност и обазривост слуга Господњи задржаће једино ако за мерило свог рада узме пример Врховног Пастира и Учитеља. Он ће у новој средини, тј. својој парохији као живој литургијској и молитвеној заједници и Цркви у малом, срести различите типове људи, од којих треба да ствара христоносне личности — највише својим побожним ликом. Ниједна парохија у својој структури није поступно хомогена. Њој наравно припадају првенствено верујући чланови Цркве који се међусобно разликују по интензитету доживљавања вере, али су у њеним оквирима, одмах уз њих и они индиферентни, кривоверни и на крају и они који себе сматрају неверујућима. Све мање ће се савремени свештеник — парох — срести са старим типом парохије из класичног друштва, где се „парохија као вид Цркве у једном одређеном географском кругу, уклапала у амбијент таквог друштва и била „срце“ његовог духовног живота... Није било конфликта и религиозних дистанцирања... Отпада, бар као спљашњег чина ниј било“.²¹

Другачији тип парохијског живота почео с развијати још пре последњег рата, да би се интензивно развио у послератним — измењеним друштво-политичким околностима. Нова парохија је сада као географски појам, али и као заједница верних разбијена или је у процесу разлагања, где чак ни традиција нема више ону улогу коју је

¹⁶ Мт. 28,19.

¹⁷ Мк. 1,17.

¹⁸ Гласник СПЦ, број 12, децембар 1987. стр. 264—265.

¹⁹ Мт. 18,6.

²⁰ I Тим. 4,14.

²¹ Божидар Мијач, Одзиви и дозиви, Београд 1974. стр. 162.

до скоро имала. „Многи од оних који себе сматрају хришћанима, већ су нашли начине да апсолутне захтеве Цркве измире са својим слабостима, како вели отац Шмеман, без стида“. Некад је скоро немогуће повући границу између верујућих и неверујућих, па ми данас „практично и не знамо ко су нам верници или ко је члан Цркве а ко није. Нажалост, знак припадности Цркви, данас је примање свештеника у кућу ради освећења водике“.²² Како би се тек Срби препознали као верници да им није крсне славе?

Ново, младо поколење иако се у задње време занима за црквени живот, у основи је изван непосредног црквеног утицаја. Стигле су већ и генерације одраслих људи, које не знају основне истине вере, нити иједну молитву напамет, па како ли ће онда они као такви моћи своју децу васпитавати у вери, у шта смо се ми досада често поуздавали. Велики део житеља села се преселио у град, задржавајући нешто од свог дотадашњег начина живота али се никада није потпуно уклопио у нову средину, већ је од ње примио само оне штетније утицаје. Тако су се ти људи нашли на раскрсници, не знајући куда да пођу. С друге стране, и село се сад урбанизовало, па су смањене бар оне „стандардне“ разлике између села и града. Све је то умногоме искомпликовало пастирску мисију. Позиција пароха, на тај начин, измењена је из темеља. Он више није уз учитеља једино обраовано лице у селу. У граду је понегде остао изолован, лишен везе са животним активностима људи и без потребне пастирске комуникативности.

Међутим, по форми рада, наш савремени парох као да још живи у прошлом времену. Он као да претпоставља да већ има готовог и „обрађеног“ верника коме он треба само да обавља чинодејства, уместо да почне да полако упознаје људе и њихове проблеме, стварајући на тај начин нову парохију.

Какав треба да буде савремени свештеник да би у свему одговорио свом високом назначењу? На то питање није ни мало једноставно одговорити. Идеални човек не постоји, он треба да се ствара, па исто важи и за идеални лик свештеника. О њему је лако писати и о њему говорити, али га треба показати и ту је кључ решења. Треба директно рећи — то је тај и тај.

Христос вели да „добар пастир живот свој полаже за овце ... А најамник бјежи, јер најамник и немари за овце“.²³ Он значи ставља нагласак на жртву која очекује пастира. И то је одиста најбитнија његова одлика и карактеристичност његовог лика, што овде изнова истичемо. Највећи мисионар Хришћанства Апостол Павле, са доживљеним искуством саветује Тимотеја: „Буди образац вијернима у ријечи, у живљењу, у љубави, у духу, у вјери, у чистоти“.²⁴ Радећи тако он ће спасити и себе и своје слушаоце: „Пази на себе и на науку, истрај у томе; јер чинећи ово, спасићеш и себе и оне који те слушају“.²⁵ А вернима директно предлаже, да се угледају на њега као он на Христа. Ту истину, код нас је песнички уобличио Иван Мажуранић стиховима: „Добар пастир, јер што каже ином, и сам својим потврђује чи-

²² Др Прибислав Симић, Покајна дисциплина у старој Цркви и данас; Тајна покајања у савременој психологији и пастирству, Београд 1984. стр. 30.

²³ Јн. 10, 11 и 13.

²⁴ I Тим. 4,12.

²⁵ I Тим. 4,16.

ном" — (Смрт Смаил-аге Ченгића). Ово начело проверено је и потврђено безброј пута у животу и ваља га се без резерве држати. Апостол Павле излаже и метод рада према различитим личностима, а према полу и узрасту: „Старца не карај, него га саветуј као оца: младиће као браћу; старице као матере; младе као сестре, у свакој чистоти“.²⁵ Сличне савете упућује духовним лицима и Апостол Петар: „Презвитере које су међу вама молим, ја који сам сапрезвитер и сведок Христових страдања, и заједничар у слави која ће се јавити: Пасите стадо Божје, које вам је повјерено, и надгледајте га, не принудно, него добровољно, и по Богу, не због нечасног добитка, него од; нити као да господарите наслеђством Божијим; него будите углед стаду.“²⁷ Свештеник не сме да клоне и малакше, јер онага духовника није у њему, већ у Богу којег проповеда, „јер се нећу усудити да говорим нешто што Христос није чинио кроза ме ријечју и дјелом...“²⁶

Свети оци и учитељи Цркве пастире сликају по узору на Христа и Апостоле Тако Ј. Златоусти каже, да „рукоположење не води властољубљу; не препоручује охолост, не даје господство... Ако вас ми не утешимо, од кога ћете добити утеху? Судије плаше, нека свештеници теше. Силни прете, нека Црква храбри“.²⁹ Свети Исидор Пелусиот вели: — Прво твори, па онда говори. Свети Теофило Затворник указује на три дела која стоје на црквеном предстојнику: — учити, руководити и освећивати тајнама А сагласно њему и чувени руски духовник и пастир Отац Јован Кронштатски препоручује: — учити, вршавати тајне и руководити верне. У новије време, код нас Св. Владика Николај Жички тражи од модерног свештеника, да оставе „фарисејско, прапорачко и параграфско служење Богу“,³⁰ док Св. Пр. Отац Јустин Ђелијски захтева од доброг пастира, да буде „павловски суров према себи и благ према другима“.³¹

Овом приликом нећемо наводити мишљења познатих пастиролога данашњице, нити знаменитих имена пастирске праксе у Православљу, јер се сви они слажу у томе да се ауторитет савременог пароха не може обезбедити самим харизматичким чином који он има „костимско-спољашње ознаке, већ је потребан и лични напор да се стварно буде оно што чин представља. Ауторитет се мора извојевати у конкретном пастирском раду“.³² Углед без личног стваралаштва, изврше се у формализам што Господ осуђује, као антипастирско понашање (Јез. 3.4.). И Апостол Павле кад штити свој ауторитет од напада, позива се не само на харизму, већ и на свој рад. „Пастирство се темељи на добром вођењу најпре својих сила; поверење улива умешношћу у домоустројству лично свог бића — душе и тела и њихових моћи“.³³

Пастирска делатност мора да буде изнад свега надахнута и оплемењена његовом љубављу, милошћу и добротом. Он треба живо

²⁶ I Тим. 5,1—2.

²⁷ I Пт. 5,1—2.

²⁸ Рим. 15, 18.

²⁹ „Весник Српске Цркве“, март 1926. бр. 31. стр. 165.

³⁰ Епископ Николај, Сабрана дела, књига X Химелстир стр. 686.

³¹ Отац Јустин Поповић, На Богочовечанском путу, Београд 1980. стр. 293.

³² Божидар Мијач, Одзиви и дозиви, Београд 1974. стр. 167.

³³ М. Д. Перовић, Пастир као жива икона, „Теолошки погледи“, бр. 3—4, 1987, стр. 202.

да учествује и животу парохије и свих својих парохијана (што више тим боље) и у добру и у злу, да његови парохијани осете да је он цео њихов и да је увек уз њих. Дobar и моралан човек за пароха, није само једна од његових особина, него и пастирска карактеристика где проповедана истина постаје практична истина. Кад Апостол Павле говори — да је свима био све — он тиме не жели да каже да је мењао своја убеђења и хришћанске норме према захтеву тренутка и жељи појединаца, већ је мењао сопствени приступ и начин рада, прилагођавајући се иконском добру којим је свака душа од памтивјека дарована. У једном апокрифном јеванђељу, описано је како је Христос једном приликом стајао крај језера и водио разговор са фарисејима, кад однекуд изненада, наиђе некакво краставо и шугаво псето. Сви присутни намах подигоше дугачке хаљине и измакоше се подаље, да их којим случајем псето не оскрнави додиром, а Он, Пречисти и Пресвети, саже се и помилова то шугаво и краставо псето, говорећи: „Гле, како има лепе зубе“. И у њему таквом, одбаченом, болесном и бесловесном створу, Преблаг и је нашао нешто добро и лепо.

Иако се не може искључити међусобни утицај пароха и парохијана — што се код нас читује у негативном смислу, или код браће Руса позитивном, где на пример, народ не пропушта да упозори свештенике на пропусте ако их учине: „Колико се пута деси да млади свештеници направе грешку у типичку, претметну реч у тексту, испусте неки възглас, или у беседи нешто нескладно кажу, и тог тренутка, по неколико бабушки, полете на северне и јужне двери, да га исправе, или захтевају да се врати на пропуштено“,³⁴ у сваком случају је природније да пастир води стадо а не стадо пастира. Истина, пастир као човек може и погрешити али увек мора настојати да се поправи. Не може се и не сме се попуштати парохијанима, ради некаквог јефтиног ефекта и лажне популарности кварећи божанске законе. А то се чини и кад се толеришу и повлађују пропусти и нехришћански живот парохијана речима: Важно је да си ти другарчина и добар човек а за остало ћемо лако“. Наш народ то не тражи од духовног вође, он у њему види учитеља у вери и побожности. Добре и духовно будне парохије створили су и стварају добри пастири.

У току хришћанске историје, у српском народу, за ових једанаест векова, са мењањем степена културе, цивилизације, политичких и економских прилика, мењало се и схватање о идеалном пастиру — свештенику на парохији, али је апостолски лик свештеника остао непоречен. У средњовековној српској држави парохијски свештеници су били истовремено и народни просветитељи у многим областима, по угледу на лик и мисију Светог Саве.

За време турског ропства и каснијих борби за национално и духовно ослобођење, добар пастир — духовник морао је да буде народни вођа и борац за слободу. Са ослобођењем и стварањем нове државе ствари се почињу компликовати, да би пастирски проблеми достигли своју кулминацију крајем XIX и почетком XX века. Наша Црква није лако проналазила своју оријентацију у овом времену и новим друштвеним околностима. Дobar део свештенства није могао да схвати да је прошло време бављења политиком и да се на тај начин нашао на „ту-

³⁴ М. Хиландарац, Света Русија у Совјетском Савезу, Света Гора 1987. стр. 76.

ђем послу". Нарочито су била погубна страначка, небратска хрвања и и чисто политиканство за туђе циљеве, што је нашу Цркву довело у највећу унутрашњу духовну кризу од свога постојања. Несрећну судбину заблуделог свештенства насликао је Тадија Костић у свом роману „На туђем послу“, кроз трагични лик проте Мирчете. „Док је вршио туђе послове, нафора се убуђала, вино прокисло, у певници нагомилано спарушено цвеће, ужегао зејтин, миш прогризао чаршав за налоњ! ... (Изгубивши своје позиције у странци) Сада предано служи у цркви али је она празна.“³⁵ Ову поучну књигу свакако би требало поново штампати и обрађивати на часовима Пастирског богословља у богословијама. Све то, мало по мало довело је до тога, да је народ заборавио литургијско-евхаристијски живот, па је свете тајне свео на обичаје. И наравно тада је по дијалектичком закону нужности, тј. по Божјој правди и допуштењу, дошло оно што је дошло — страховита космичка трагедија једног народа са преко милион жртава. Последица свега послератни је улазак најширим путем у паганско-безбожничко раздобље, где су подвргнуте искушењу све праве вредности. Свештенство се сада почело враћати свом основном задатку — евангелизацији своје пастве и уз њену подршку брине за даљу будућност тражећи најпогодније облике свога рада у савременим условима. Па иако је Црква као над-историјска заједница преживела и опстала и почела се полако сналазити, стиче се утисак да је некако још у раскораку и недоумици. Ваља се одлучити и кренути напред.

Савремено српско свештенство попут „реке која ствара своје ново корито. Од снаге бујице вере и пастирске рвености и парохијског свештенства зависи колико ће трајати овај прелазни период и прелазак у начин новог, савременог пастирства. Тај процес је, неоспорно, постепен и спор, јер је стваралачки, нов, без образаца. Он се догађа први пут у историји овог народа и први пут у животу и раду сваког свештеника. Али како тај процес извире из неодољивих потреба и настојања и свештеника и верног народа, не треба сумњати у његов успех“.³⁶ У томе ће црквеним пастирима највише послужити богато искуство њихових добрих претходника, које треба изнова откривати и проучавати. Не смеју се понављати грешке из прошлости. Свештеницима није данас место у антицрквеним организацијама и форумима, али исто тако нису, оправдана ни сталешко-еснафска удруживања, која штете јединству у Цркви као заједници уједињених у Исусу Христу, као глави тела Цркве, нити је потребна црквена подршка олигархији која има за циљ „превађавање заостале религијске свести“ и друштво без Бога.

Дошли смо дакле до краја наше теме — каквог свештеника хоће наши садашњи парохијани? Они хоће пре свега духовника и молитвеника, човека са пуно вере и страха Божијег, нипошто свештеника чиновника који би примао странке на „радном месту“, или занатлију који ће обавити одређен поручени посао и отићи даље. Они хоће срдачну и комуникативну личност, који ће надгледати њихов духовни живот, јављајући непрестано радост свету, јер је у том свету ионако много бола, јада и чемера. Његово прастаро одело јесте свештена

³⁵ „Весник Српске Цркве“, јул 1924, Београд, стр. 349.

³⁶ Др. Д. Кашић, Српско парохијско свештенство; Српска Православна Црква — њена прошлост и садашњост, Београд 1975. стр. 11.

одежда али некад и маска за прикривање свакаквог јавашлука. Зато би онај ко је носи морао да зна да и она нешто општава и казује свету око њега.

Најпреча дужност пастира је да се моли за поверено стадо, за цео свет, за сваког човека. Он је пре свега и изнад свега молитвеник и посредник вернима пред Богом не само у литургијском или другом богослужењу него у сваком духовном заузимању за ближње. Зато он у својој личности треба да поседује духовну снагу и истрајност, јер „ђаво често срце свештеника опседа неосетљивошћу, да молитва не буде искрена, већ некако по навици, па резултира сувом хладноћом и неплодношћу“.³⁷ Као изванредни слуга Божји парох је као молитвеник, у парохијској заједници незаменљив. Међутим, у данашњем условима живота ниједну своју дану дужност, он не може ваљано извршити без помоћи лаичког апостолата, како зовемо најактивнији део верних у парохијској заједници: богомољце, чланове верско-добротворних старатељстава, друштва побожних жена и слично. Помоћу њих он често може отворити и она врата, која су за њега из разно-разних разлога била годинама затворена.

Богослужење као најважнији облик молитвеног живота у Цркви не би смело бити првенствено церемонијална свечаност и дужност која се мора отаљавати. Импровизација је у богослужењу најгори метод а занемаривање и изостављање проповеди у наше време има погубне последице, јер се жива реч ничим не може надокнадити. Небригу и алкавост у богослужењу, Господ забрањује страшном клетвом: „Проклет да је човјек који чини дјело Господње с немаром“.³⁸ А шта рећи пример, за онога свештеника који жури да обави богослужење или молитву на брзину, „с брда с дола“, да би после цео дан играо шах, или водио бескорисне разговоре. Неоспоран је захтев времена да савремени пастир буде вредан и тачан у својој служби.

Како је парох „вођ слепима и учитељ деце“³⁹ и мора“ знати пут којим води друге“,⁴⁰ то у наше доба напретка науке и опште културе захтева изузетно образованог свештеника. Ово су од свештенослужитеља и пастира тражили и оци Цркве, па тако Блажени Јероним вели: „Учи много да би могао друге учити“. Парохијски свештеник мора данас да буде активни црквени интелектуалац, па зато треба непрестано да се усавршава, најпре у молитви и духовности, свакодневним читањем и проучавањем Светог Писма, јер „оно што је алат за занатлију то је Свето Писмо за пастира“, вели Златоусти. Неодложна садашња потреба наше Цркве је да образује високошколске кадрове за пастирску службу. Богословски факултети у Београду и Чикагу као и Духовна академија у Сарајеву (уколико се отвори), уз високошколске установе на страни, за неко време ће свакако задовољавати ове потребе. Међутим и ови млађи свештенослужитељи наше Цркве, који из разно-разних разлога нису могли редовно студирати, требало би да почну са систематским изучавањем богословља ванредним путем. Они, додуше, ради тога неће бити много паметнији од других али ће упоређивањем теорије и праксе озбиљније схватити богословске и

³⁷ Свети Јован Кронштатски, Мој живот у Христу, Београд 1974. стр. 211.

³⁸ Јер. 48, 10.

³⁹ Рим. 2,19 и 20.

⁴⁰ Мт. 15,14.

црквене чињенице. Велика је штета што се у наше време не обављају осавремењени практични свештенички испити, који су постојали пре рата. Можда су они изостали и због непостојања конкурса за попуњавање парохија.

Образовани пастир ће наравно пратити и друге сродне и корисне науке које ће му помагати у раду; користећи се у мисионарској делатности свим техничким могућностима и помагалима: штампом, радиом, телевизијом, филмовима и томе слично. Али световне књиге и новине не смеју бити свештенику драже од црквених, нити позориште милије од храма.

И да закључимо — Сведоци смо чињенице да су материјални успеси или неуспеси у свом свету наизглед видљивији, него духовни напредак. Исто тако, сведоци смо, да су некад материјално више награђени или почаствовани одликовањима и свештеници — галамције, хвалисавци и фарисејске додворице, а да је дело правих духовника потиснуто у страну, иако је оно вредније и трајније. Оно је вечно и непропадљиво. И награда таквоме пастиру сигурно неће изостати — од Онога који најправилније награђује и одликује. А што се материјалне надокнаде тиче, камо среће да дође и то време кад српски свештеник неће доћи у ситуацију, да пружи руку за награду, после обављеног чинодејства.

Добар пастир — савремени српски свештеник је родитељ многобројне духовне деце и зато њему највише одговара звање и име оца, јер „у тајни крштења препорођава „старе“ људе у децу Божју, у тајни причешћа дели духовну храну (тело и крв Христову), у тајни покајања даје опроштај, а у осталим тајнама дели нарочите дарове Духа Светог“.⁴¹ Он моли, учи, саветује, мири, опомиње и руководи ту децу, баш као прави истински отац.

Пастир, свештеник, духовник или отац једна је те иста реч а означава велику у свету службу у људском роду и велико поверење Божије у освећени и посвећени лик човека.

Покушао сам овде да насликам лик савременог пастира Цркве, или боље речено, да укажем на могуће путеве којима треба ићи да се до тога дође. Остало је сигуран сам, још много тога што ја нисам ни дотакао а камо ли расветлио у свом раду, али ће то надам се, све више и боље радити свештеници из генерација која долазе. Општи рецепт за лик савременог пастира, изузев Христовог, не постоји. У том смислу нема застарелог и савременог пастира. Православљу иначе није својствено нагло прилагођавање времену и осавремењавању по сваку цену, јер је Христова наука дата једном заувек, за све људе и за сва времена.

Ми данас проповедамо Бога, којег је атеистичка пропаганда покушала расточити у чисте легенде, али наша снага је у томе, што Он није принц из дворца у бајци, већ Богочовек рођен у штали, распет за нас и васкрсао за живот. Зато нећемо на крају рећи: — пређимо са речи на дела, већ обратно — пређимо са дела на речи. Прво сведочимо, па онда проповедајмо, или како рече Свети Григорије Богослов: „Пракса је увод и усход у теорију ... или ... боља је мудрост која речима не блиста али изобилује и потврђује се добрим делима“.

⁴¹ Епископ Николај, Сабрана дела; књига XII, Химелстир 1984, стр. 391.